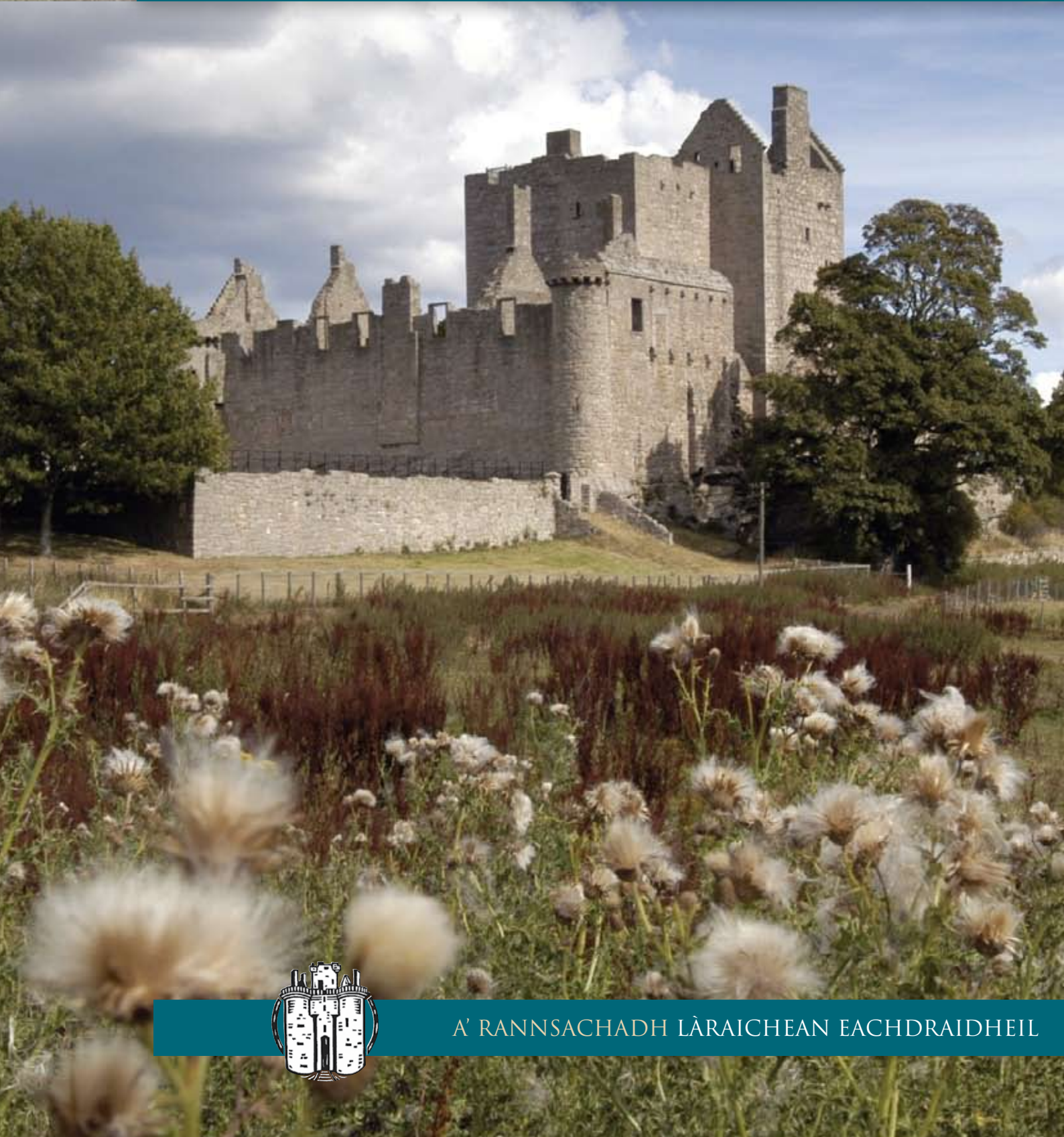

Caisteal Creag a' Mhuilleir fear de na caistealan meadhan-aoiseach as glèidhte ann an Alba. Tha e suidhichte ann an àite dràmatach, cuartaichte leis na tha air fhàgail de choilltean far an deach na fèidh a shealg uaireigin.

A' RANNSACHADH CAISTEAL CREAG A' MHUILLEIR

Fiosrachadh don Luchd-Teagaisg

A' RANNSACHADH LÀRAICHEAN EACHDRAIDHEIL

Loidhne-tìm

1374 Bheir Raibeart II fearann Creag a' Mhuilleir gu Sir Sìm Preston

1400an Tòisichidh togail an taigh-tùir; togar balla-cùirteir a-staigh an dèidh sin

1479 Cumar bràthair òg Sheumais III sa chaisteal 's e fo chasaid cealgaireachd buidseachd an aghaidh an rìgh

Tois. 1500an Togar ballachan a-muigh, gàrradh is lochan-èisg

1544 Caisteal air a mhilleadh is air a ghlacadh ri linn ionnsaigh Shasainn

1550an Ath-thogail is leudachadh a' chaisteil

1566 Fanaidh Màiri Banrigh nan Albannach sa chaisteal an dèidh mort Riccio

1660 Reicear an caisteal ri Sir Seon Gilmour; togar an sgiath an iar dheth

1687 Togar an caibeal

1700an Nì an teaghlach Gilmour imrich gu Taigh na h-Innse ann an Gilmerton; thèid an caisteal na thobht

1946 An caisteal ga chur fo chùram na stàite

'S e Caisteal Creag a' Mhuilleir fear de na caistealan meadhan-aoiseach as glèidhte ann an Alba. Tha e suidhichte ann an àite dràmatach, cuartaichte leis na tha air fhàgail de choilltean far an deach na fèidh a shealg uaireigin, agus le seallaidhean farsaing air Dùn Èideann is seachad oirre. Bheir turas don chaisteal dealbh beò dod rannsachadh Foghlaim Sòisealta: Daoine ann an Eachdraidh.

Cùl-sgeul Eachdraidheil

Tòisichidh sgeul Caisteal Creag a' Mhuilleir an 1374, nuair a thug Rìgh Raibeart II còraichean fearainn Creag a' Mhuilleir do Shir Sìm Preston. Bu teaghlach cudromach ionadail na Prestonaich agus b' e cuid dhiubh Siorraim Dhùn Èideann. Mar mhalairt air na fearainn, bha aca ri boghadair a chur air dòigh gu arm an rìgh 's e a dhìth air. B' e a' chiad phàirt den chaisteal a chaidh a thogail ach an taigh-tùir daingeann sa mheadhan. Bha taigh-còmhnaidh na bu chofhurtaile aig na Prestonaich am meadhan Dhùn Èideann cuideachd, far a bheil Seòmraichean na Cathrach an-diugh.

San 16mh linn bhuin an caisteal gu dlùth ri Màiri Banrigh nan Albannach. An 1544 chaidh a chur fo ionnsaigh 's chaidh pìos dheth a sgrios le feachdan Shasainn nuair a thug iad ionnsaigh air Alba gus toirt air na h-Albannaich Màiri òg a phòsadh ris an fhear a bha gu bhith mar rìgh Shasainn. An 1566 thàinig Màiri don chaisteal, i tinn is ìseal, goirid an dèidh mort Riccio ann an Holyrood.

B' e Sir Sìm Preston fear de na dilsean a bu mhotha a bha aig Màiri, agus mar àrd-phròbhaist na Cathrach bha e air arm de 4-5,000 fear fhaighinn còmhla gus a dìon an dèidh mort Riccio.

Fhad 's a bha Màiri a' fuireach sa chaisteal, chruinnich buidheann chomhairlichean ann gus deasbad a thogail mu ciamar a mharbhadh iad a fear-cèile, Tighearna Dàrnlaidh. Thugadh Bann Chreag a' Mhuilleir air a' chùmhnan seo. Ach lean an ceangail ri teaghlach rìoghail nan Stiùbhartach, gidheadh, agus thadhail mac Màiri, Seumas VI, ann an 1589. Mun àm seo bha an caisteal air a thogail às ùr is air a leudachadh leis na ballachan a-staigh is a-muigh agus seòmraichean an sgiath an ear.

An 1660 reic na Prestonaich an oighreachd ri Sir Seon Gilmour, ceann teaghlach cudromach eile an Dùn Èideann. Rinn esan ath-thogail air a' chaisteal gus a dhèanamh nas ùr-ghnàthaichte is nas cofhurtaile. Gidheadh, ri linn an ochdamh linn deug, rinn an teaghlach Gilmour imrich gu Taigh na h-Innse an Gilmerton, agus thòisich Creag a' Mhuilleir air a dhol na thobht. An 1946, chuir Sir Seon Little Gilmour an caisteal fo chùram na stàite.

Taic foghlaim agus teagaisg

Tha turas gu Caisteal Creag a' Mhuilleir gu h-àraid iomchaidh don luchd-teagaisg a tha ag obair air cuspairean sgoile mar:

- Màiri Banrigh nan Albannach
- Na Meadhan-Aoisean
- Caistealan

Tha an t-Curraicealam airson Sàr-mhathais ag amas air sgoilearan a bhrosnachadh agus dùbhlán a chur romhpa tro raon farsaing foghlaim. Tha ròl sònraichte aig turais gu làraichean ann a bhith a' ceangail buil an fhoghlaim thar a' churraicealam. Cuidichidh turas, agus cleachdadh stuth-taice, ann a bhith a' leasachadh:

luchd-ionnsachaidh soirbheachail le bhith a' cur dùbhlán ro sgoilearan smaoineachadh mu mar a dh'atharraich beatha dhaoine. Cuidichidh seo iad ann a bhith a' meòrachadh gu crìteach mu fhianais agus an co-dhùnadh fhèin a dhèanamh.

neachan misneachail. Ionnsachaidh sgoilearan mu ghnèithean de sheann-bheatha an coimhearsnachd, tuigidh iad atharrachaidhean sòisealta, cuiridh iad an luachan fhèin an cèill agus am beachd a thoirt seachad air diofar cheistean eachdraidheil is sòisealta.

daoine glìce ciallach. Cuidichidh e ann a bhith a' toirt barrachd tuigse do sgoilearan air rudan sòisealta is eachdraidheil, a' brosnachadh tuilleadh urraim do na tha mun cuairt orra de dh'eachdraidh agus do dh'obair-togail an latha fhèin.

daoine a bheir seachad fios gu h-èifeachdach le bhith a' leudachadh eòlas is tuigse sgoilearan tro smaoineachadh rannsachail, cruthachail agus crìteach.

Ron turas

- Tog deasbad mun làrach a b' fheàrr do chaisteal airm. Dh'fhaodadh sgoilearan sùil a thoirt air feartan-tìre air cairtean -puist, mar eisimpleir, 's an sin an t-àite is fheàrr a chomharrachadh le crois is innse carson. Cho math ri dìon, dh'fhaodar meòrachadh air far am faighear biadh.
- Tog deasbad ri sgoilearan air na gnìomhan fa leth a bhiodh air chois ann an caisteal - dìon, stàbail each, sealg, còcaireachd, fèistean. Dh'fhaodadh sgoilearan an cuid crois-dhealbhan fhèin a dhealbh is a tharraing de chaistealan a chuidicheadh iad ann a bhith a' meòrachadh eagrachadh nan gnìomhan seo. Dh'fhaodar rannsachadh a dhèanamh air diofar chuspair (m.e., biadh, siubhal, fèistean, buill-airm) gus an ullachadh don turas.
- Tha e doirbh do chuid de phàistean tuigsinn nach robh a-riamh ann an caisteal ach tobhta. Tog deasbad air mar a dh'atharraicheas togalach ri ùine - a bheil an taigh sa bheil iad fhèin coltach ri mar a bha beagan bhliadhnaichean air ais? An d' rinn an teaghlach atharrachadh sam bith? Ma rinn, carson? Dèan deasbad mu mar a bheir gaoth is side buaidh air coltas togalaich cho math ris an iomadh atharrachadh a nì daoine air togalaichean a dh'aona ghnòthach. An smaoinich iad air togalach a chaidh a chur na thogalach eile? (m.e. bancaichean gu biadhlan, eaglaisean gu taighean).
- Tha e feumail ma bhios briathrachas a bhuineas ri ailtireachd chaistealan aig sgoilearan oir nì seo deasbad air làraich nas fhasa. 'S dòcha gum bi faclan mar seo feumail: **taigh-chalman, lios, seòmar, sgiath, suaicheantas, staidhre shnìomhanach, slighe-bhogha, balla-cùirteir, sloc-priosain.** 'S dòcha gum bi dùbhlán orra ionnsachadh dè tha ann an **machicolated parapet** - dìon air barra- bhalla le beàrnann ann.

Obair air an làraich

Agus iad a' rannsachadh a' chaisteil bu chòir sgoilearan a bhrosnachadh sùil chrìteach a thoirt air na chì iad agus teòraidhean a chur ri chèile 's fheuchainn, stèidhichte air fianais chruaidh. Seo puingean- tòisichidh feumail:

- Dè an stuth a chleachdadh gus an caisteal a thogail? Cò às a thàinig e? Bheil stuth ann a tha air a ghrodadh no a chaidh a ghoid on àm sin?
- Ciamar a chleachdadh an caisteal? Ciamar a tha fhios agad?
- Dè fianais a tha ann air beatha làitheil?

Faodaidh sgoilearan fianais a chlàradh le bhith a' sgrìobhadh nòtaichean, a' breacadh dhealbhan, a' gabhail dealbhan-camara is a' clàradh rudan air teip.

Air làrach-lìn Alba Aosmhor, www.historic-scotland.gov.uk/education_unit gheibh luchd-teagaisg goireasan a bharrachd mar thaic air obair air làraich. Nam measg seo tha a bhith a' cur ri chèile *Clàr Fianaise* agus *Clàr Mo Bheachdan Fhèin*.

Molaidhean-obrach an dèidh an turais

An dèidh an turais faodaidh sgoilearan na fhuair iad a-mach a chur còmhla gus clàr nas coileanta a dhèanamh air a' chaisteal. Dh'fhaodadh seo a bhith mar bhunait do raon gnìomhan-taisbeanaidh, leithid:

- Leabhar-treòir neo bileag do luchd-tadhail eile
- Taisbeanadh shleamhnagan le aithris mun turas aca
- Sgrìobhadh macmeanmail stèidhichte air beatha nan daoine sa chaisteal – treòir gu brathadair air ciamar a bheirear ionnsaigh air a' chaisteal!
- Sreath de dhràma-an a' sealltainn sealladh goirid de bheatha sa chaisteal tro na linntean.

Turas Caisteal Creag a' Mhuileir

Tha tòrr ri fhaicinn san togalach iongantach dheagh-ghlèidhte seo. Tha an turas a' mholar a' dìreadh air a' phrìomh thaigh-tùir ri linn an teaghlach Preston (1374-1660). Gabhar a-steach sia prìomh àiteachan, comharraichte air a' phlana air dheas:

1. Slighe-steach sa bhalla-cùirteir a-staigh
2. Slighe-steach an taigh-tùir
3. An Talla
4. An Cidsin
5. Air a' Mhullach
6. Am Prìosan is an Taigh-Fuine

Tha Cùl-fhiosrachadh ga thoirt seachad sa phasgan do gach àite. Tha e sgrìobhte ann an cànan sìmplidh chor is gun leughar a-mach do sgoilearan e. Cuideachd thathar a' moladh ceistean-deasbaid.

Thathar a' dìreadh air a bhith a' brosnachadh sgoilearan an togalach a mhìneachadh agus tomhais nas urrainn dhaibh o na chì iad mun cuairt orra fhèin.

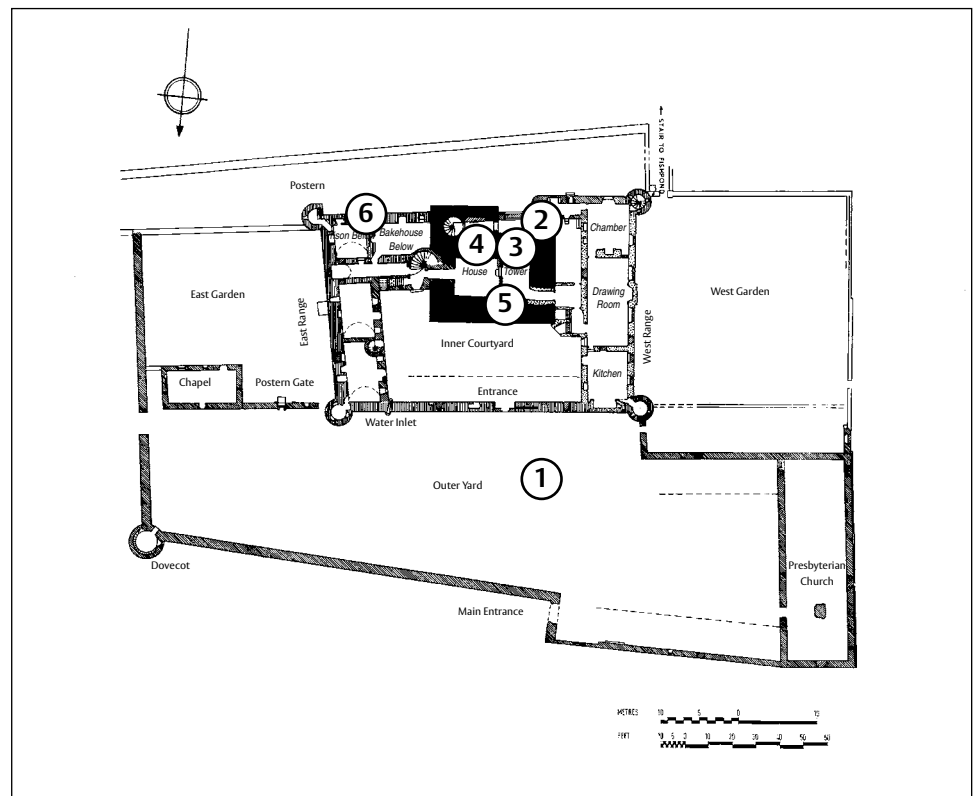
Mar phrìomh-chuspair tha atharrachadh: mar a chaidh an caisteal a chleachdadh is atharrachadh thar 600 bliadhna de dh'eachdraidh.

On a dhealbhadh an caisteal fhèin gus buidhnean mòra a sgaoileadh, molamaid, ma ghabhas e dèanamh, gun roinn thu do chlas ann am buidhnean de 8-10 air an turas.

Plana Caisteal Creag a' Mhuileir

Slighe-turais a mholar

Robh fhios agad...

Gur dòcha gum biodh uiread ri 150 neach a' fuireach 's ag obair a-staigh is a-muigh mu chaisteal duine cudromach?

Balla-cùirteir is taigh-tùir seachad air

Geata a-steach sa bhalla-cùirteir a-staigh

A' coimhead suas don eag sa bharr-bhalla bheàrnach

Nòtaichean turais

Coisich ris a' bhalla-a-muigh, seachad air an taigh-chalman, tron chiad gheata is thar fear na liosa a-muigh. Stad ri beul a' gheata a-steach.

Suidheachadh 1: Geata a-Steach sa Bhalla-cùirteir a-staigh

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh a-mach gu sgoilearan.

- Seo am prìomh shlighe-steach don phàirt is aosta den chaisteal. Tha e còrr is 600 bliadhna dh'aois.
- Os cionn a' gheata chì thu suaicheantas an teaghlach Preston, a thog an caisteal. **Am faic thu an dà tholl-gunna air oiseanan na sgèithe?** Os cionn suaicheantas nam Prestonach, chì thu suaicheantas rìoghail Rìgh Seumas V. Tha seo a' sealltainn dhuinn gum fuiricheadh luchd-rìoghail an seo air uairean. Fon sgèith chì thu spùt. 'S dòcha gun dòirteadh seo rudan air luchd-tadhail gun iarraidh!
- Theirear balla-cùirteir ris a' bhalla mhòr. Dìonaidh e taobh a-staigh den togalach. **Am faic thu na tùir-faire air gach oisean?** Ma sheasas tu dlùth ris a' bhalla 's gun coimhead thu suas chì thu beàrn san fhor-uinneig os do chionn. Nam biodh tu a' toirt ionnsaigh air a' chaisteal 's a' feuchainn ris a' bhalla a dhìreadh, is dòcha gun dòirteadh saighdearan-dìon gainmheach fìor theth tron bheàrn seo ort air neo gun loisgeadh iad ort o shuas.
- Gabh ceum air ais. **Am faic thu far an leigeadh iad am boghanan-croise?** An dèidh seo chleachdadh gunnaichean. Lorg trì toll air na caisealachdan. Theirear tuill-gunna riutha seo, tuill tron loisgeadh iad gunnaichean.
- Tha sinn nar seasamh ann an lios mhòr. Thogadh am balla a-muigh an dèidh seo. 'S dòcha gur ann san lios seo a chumadh eich is ainmhidhean eile - car coltach ri ionad-

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

Cia mheud dòigh a chì thu gus an caisteal a dhìon?

An dùil dè seòrsa daoine a bha sna Prestonaich?

Freagairtean a tha a dhìth

- Air àird - deagh shealladh mun cuairt
- Tùir-faire gus coimhead airson luchd-ionnsaigh air a h-uile taobh
- Balla-cùirteir fìor àrd is làidir
- Tuill-gunna san suaicheantas
- Lùban-gunna los gun loisg luchd-dìon air luchd-ionnsaigh

- Beairteach - caisteal cho mòr seo a bhith togte aca
- Daoine a bha mòr aig an rìgh no a' bhanrìgh 's iad is dòcha air fuireach ann air uairean - cumhachdach cuideachd.

Gabh tron bhogha a-steach don lios mhuil-chlachach eadar na craobhan-iubhair. Tionndaidh gu deas is gabh tron doras far a bheil sgiath an latha an-diugh os a chionn. Suas staidhre ghoirid, gabh air chli, tro dhà dhoras, sìos dà cheum, thar talamh corrach creagach is an sin air chli gu trannsa chumhaing le mullach fosgailte.

Robh fhios agad...

Is samhla beatha sìorraidh an dà chraobh iubhair san lios. Cha chaill a' chraobh a duilleagan 's tha i uaine fad na bliadhna. Tha iad còrr is 300 bliadhna dh'aois.

Craobhan-iubhair san lios-a-staigh

Aig slighe-steach an taigh-tùir

Suidheachadh 2: Slighe-steach an Taigh-Tùir

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh a-mach gu sgoilearan.

- Seo slighe-steach an t-seann taigh-tùir. Seall air do chasan. Chì thu a' chreag lom air an deach an caisteal a thogail. Far a bheil sinn nar seasamh bha sgàin mhòr sa chreig. Gus faighinn a-steach dh'fheumamaid dol tarsainn drochaid bheag fhiodha a chuireadh an geàrd a-mach thugainn 's a rachadh tarraing air ais an dèidh làimh. **Am faic thu an sliotain beag air chli às an coimheadadh am fear-faire?**
- Seall air an doras. Dh'fhàg oir cloiche a bharrachd a' gheata do-dhèanta e an doras a phutadh a-steach. Taobh a-staigh a' bhogha bha uair geata iarainn ris an canadh **yett**, a dh'fhosgladh a-mach.
- Agus tu a' dol tron doras, bhiodh agad ri dol gu socair oir bhiodh geàrdan os do chionn air drochaid fhiodha, deiseal ionnsaigh a thoirt ort o shuas.

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

An dùil carson a bha trannsa cho cumhaing an seo?

Dìreach taobh a-staigh an dorais gheibh thu tuill domhainn air chli. An dùil dè feum a chuireadh orra?

An dùil carson a tha an doras a-staigh cho beag?

Freagairtean a tha a dhìth

- Gus dìon a' chaisteil a dhèanamh nas fhasa - dh'fhaodadh tu aghaidh a chur ri duine no dithisd aig aon àm.

- Toll airson geata an **yett** a dhùnadh le crann is dòcha.

- Airson 's nach fhaigh a-steach ach beagan dhaoine aig aon àm.
- Chor 's gum biodh aig daoine cromadh 's iad a' dol troimhe - gan lagachadh

Gabh tron bhogha ìseal, suas an staidhre chaol shnìomhanach is gabh air chli aig a' bhàrr 's a-steach don talla.

Robh fhios agad...

Nuair a chaidh am pàirt seo den chaisteal ath-thogail an dèidh an teine, thog iad cisteachan-tasgaidh àraid airson rudan luachmhor. Aon dhiubh seo b' e crois christail a chaidh a ghiùlain aig Blàr Allt a' Bhonnaich.

An talla

Fèist air chois san talla -dealbh peantair

Suidheachadh 3: An Talla Mòr

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh a-mach gu sgoilearan.

- B' e seo prìomh sheòmar an taigh-tùir. Bhiodh na Prestonaich ri fèistean an aoighean cudromach an seo, fiù luchd-rìoghail is dòcha. Uaireannan bhiodh deuchainnean-cùirte an seo cuideachd. **Am faic thu an teallach? An dùil dè bhiodh peantaichte air an sgiath air chli?**
- Is dòcha gum biodh plàstair is peant air na ballachan, cleas taighean an-diugh. 'S dòcha gum biodh obair-ghrèis air a' bhalla gus a chumail blàth agus mar mhaise.
- Bhiodh sgàilean fiodha aig cùl an talla. Dheasaicheadh na sgalagan am biadh los a thoirt seachad air chùl an sgàilein seo, agus chumadh e an t-seòmar blàth cuideachd.
- Bhiodh gloine air bàrr nan uinneagan is còmhlaichean fiodha gu h-ìseal.
- Ma sheallas tu gu faiceallach air taobh tuath (taobh Dhùn Èideann) a' bhalla, is dòcha gun lorg thu clach a tha maisichte le pìos sgèith. Saoilidh cuid gur i seo pàirt de sgiath Màiri Banrigh nan Albannach. **Cò a nì a' chlach a-mach?**

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

An dùil dè an t-àite suidhe is fheàrr agus carson?
Cò a shuidheadh an seo?

Freagairtean a tha a dhìth

- Rì taobh an teine airson blàths is fo sholas nan uinneagan mòra.
- Shuidheadh na Prestonaich is na haoighean a bu chudromaiche an seo.

An dùil carson a tha an teallach cho mòr?

- An aon dòigh air an t-seòmar a theasachadh - cha robh sìon eile ann.

Am faic thu na sgeilpichean beaga cloiche a tha stòite letheach-slighe suas sa bhalla?
An dùil carson a bha iad ann?

- 'S dòcha gun robh mullach a-staigh nas ìsle an seo uair 's gum b' iad seo na pallain-taice.

Gabh a dh'ionnsaigh an dorais tron tàinig thu is tionndaidh air dheas gu seòmar beag.

Robh fhios agad...

Bhiodh e doirbh uisge glan fhaighinn is mar sin dh'òladh a h-uile duine, clann nam measg, beòir - seòrsa de lionn!

An t-seann àmhainn is teallach

Am preas fuar

Suidheachadh 4: An Cidsin

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh a-mach gu sgoilearan.

- B' e seo an cidsin, às an d' rinneadh frithealadh air an talla, ach an dèidh sin chaidh a chur na sheòmar-leapa. **Am faic thu an toll sa bhalla san oisean?** B' e àmhainn a bha seo ach chaidh pàirt dhith a dhùnadh a-steach.
- 'S ann san teallach a rinneadh an còcaireachd uile. Am faic thu gun robh e na bu mhotha? Chrochadh na còcairean poit mhòr os cionn an teine, no is dòcha gum biodh feòil ga tionndadh air bior os a chionn.
- Bha an toll sa bhalla mu choinneamh an dorais is dòcha mar sheòrsa de phreas- bìdh. Is dòcha gum robh doras fiodha aige a bha air a linigeadh le leathar gus nach fhaigheadh an àile a-steach. Am faic thu far am biodh na sgeilpichean? Nam biodh iad airson a dhèanamh eadhan nas fhuaire, chuireadh iad deigh air an sgeilp ìseal.
- Air taobh deas an t-simileir tha toll mòr eile. Seo far an cumadh salann. Bha e glè dhaor sna làithean sin agus chleachdadh e chor is gum maireadh feòil is iasg na b' fhaide.
- An dèidh seo 's e seòmar-leapa a bh' ann, 's chaidh cidsin na bu mhotha a thogail air an làr ìseal nuair a chuir an teaghlach pàirt ùr ris a' chaisteal 's a rinn iad imrich ann, taobh a-muigh an tùir. Dh'fhan Màiri Banrigh nan Albannach sa chaisteal an 1563 agus an 1566. Saoilidh cuid gum b' e seo a seòmar-leapa. **Dè do bheachd? Am fuiricheadh i ann an cidsin a chaidh atharrachadh?**

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

An dùil carson a thog iad an cidsin an seo?

Am faic thu clach le sgrìoban mòra san oisean stòite den bhalla faisg air an uinneig? An dùil carson a bha seo ann?

Bidh daonnan sinc ann an cidsinean ar latha-ne. Cò às am faigheadh na còcairean an uisge, agus cuidhteas uisge salach?

Freagairtean a tha a dhith

- Ri taobh an talla – goireasachail a thaobh frithealaidh.

- Seo far an geuraicheadh an còcaire na sgeinean.

- Rachadh uisge a ghiùlain suas o thobar a-muigh - obair throm, is dòcha, do sgalag de phàiste.

- Rachadh a thilgeil air falbh gus a dhol a-mach.

Cum ort suas an staidhre, seachad air dorsan sheòmraichean-leapa eile gus an tig thu a-mach air mullach an tùir. Gabh suas an staidhre bheag air chli an toiseach.

Robh fhios agad...

Tha fhios gun do chòrd toimhseachain-facail ris na Prestonaich. Cho math ri lochan a dhèanamh air chumadh ciad litir an sloinnidh, tha sgiath eile sa chaisteal a nì cluich-facail air Preston. Seallaidh e dealbh de rudan ris an canar “press”, agus “tun” - seòrsa de bharaille.

Sgiath le cluich-facail

An t-sealladh tuath gu Dùn Èideann

Lochan-èisg air chumadh P

Suidheachadh 5: Air mullach an taigh-tùir

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh a-mach gu sgoilearan.

- Bhiodh an t-sealladh-sa glè dhiofraichte 500 bliadhna air ais, ach bhiodh cuid de rudan mar is ceudna.

Seall mu thuath (ris a' mhuir). **Am faic thu Caisteal Dhùn Èideann? Àrd-Eaglais Naomh Giles? Eaglais Duddingston air an taobh seo de Thuasaid Airt?**

Nam biodh tu a' fuireach aig Creag a' Mhuilleir, dh'fhairicheadh tu fada air falbh on chathair. 'S e fìor dheagh àite-faire a bh' ann.

Gabh sìos is an sin suas staidhre ghoirid gus an seas thu air taobh eile a' mhullaich.

- 500 bliadhna air ais bhiodh daoine a' fàs no a' glacadh am bìdh fhèin. Chumadh is chaomhnadh iad na b' urrainn dhaibh sna seilearan-stòrais san taigh-tùir.

Seall mu dheas air a' chaisteal (bhon mhuir). **Am faic thu cumadh P mòr san talamh?** B' e seo lochan-èisg ann an gàrradh a' chaisteil. Sa ghàrradh dh'fhàsadh iad measan is glasraich is lusan rin ithe.

Lorg coilltean. Bhiodh na coilltean tòrr na bu mhotha 's bhiodhte a' sealg an seo. Cum sùil a-mach airson choineanach cuideachd. 500 bliadhna air ais dh'àraich daoine iad airson ithe.

Am faic thu ceumanna beaga air tùr a' mhullaich? Bhathar an dùil gun tàladh iad seo calmain rin ithe, a bha an uairsin air an cumail san taigh-chalman a chì thu aig toiseach an togalaich.

- Bhiodhte cuideachd a' cleachdadh an fhearainn gus spòrs is eacarsaich. Bhiodh iad a' cleachdadh boghadaireachd sna raointean mun cuairt, sealg sna coilltean neo is dòcha seabhagaireachd - a' trèanadh eun creacha.

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

Freagarthan a tha a dhìth

Dè na h-àiteachan às am faigheadh muintir Creag a' Mhuilleir am biadh?
Am biodh am biadh-sa air tighinn riutsa?

- Èisg on lochan
- Coineanaich o thuill-coineanach
- Fèidh is sitheann o choilltean
- Glasraich, lusan is measan o ghàrraidhean
- Calmain is uighean on taigh-chalman

An dùil carson a rinneadh an lochan-èisg air chumadh P?

- An dèidh nam Prestonach

Ma sheallas tu air a' mhullach, tha cuid de na sglèatan ann on toiseach, cuid eile a bhuineas ris an latha an-diugh. An tomhais thu cò aca?

- Chan eil e doirbh fhaicinn ciod i a' chlach thùsail agus ciod e conrait ar latha-ne.

Gabh an t-slighe air fad sìos an staidhre, seachad an talla. Aig a' bhonn gabh air dheas tro dhà dhoras iseal a-steach gu seòmar mòr stòrais san làr iseal. Gabh deas tro thunail, an sin clì a-mach don lios. Tionndaidh dìreach gu deas gu doras, sìos ceumanna 's gabh air chlà. Tha trì seòmar an seo san làr iseal; taigh-fuine, seilear agus prìosan. Rach a-steach don phrìosan an toiseach.

Am prìosan

Suidheachadh 6: Am Prìosan agus An Taigh-Fuine

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh a-mach gu sgoilearan.

- An còrdadh e riut a bhith glaiste an seo mar phrìosanach? Chaidh an t-seòmar seo a chladhach an ìre mhòr às a' chreig, 's mar sin bhiodh e glè fhuar is thais.

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

An lorg thu an t-àite far is dòcha a rachadh na prìosanaich don taigh bheag?

An dùil cò às a fhuair iad uisge ri òl?

Freagairtean a tha a dhìth

- Taigh beag aig ceann thall a' phrìosain.

- An t-uisge salach on chòrr den chaisteal!

- Taobh a-muigh a' phrìosain, ri doras an t-seileir eile, chì thu toll sa bhalla air dheas. An 1813 chaidh cnàimhneach a lorg an seo. Bha i dùinte a-staigh buileach! Tha fhios gun deach cuideigin a chur sa bhalla 's gun deach fhàgail ann gu bàs.
- 'S e an t-seòmar a tha an ath-dhoras ris a' phrìosan an **taigh-fuine** far an d' rinneadh an t-aran. Tha fhios gun robh e doirbh do na prìosanaich a bhith cho dlùth ris! Seall air an àmhainn mhòr. **An dùil carson a tha na clachan a tha faisg oirre dubh?**

Till don lios air rathad nan craobh-iubhair.

An àmhainn san taigh-fuine

Sealladh mun iar air na barra-bhallachan beàrnach

Lùb-gunna trì-fhillte

An sgiath an iar on ghàrradh

Tha an turas a mholar crìochnaichte nis. Ma tha tìde ann, is dòcha gum bi na leanas inntinneach do na sgoilearan:

- **Sgiath an iar** den chaisteal, air a togail le Sir Seon Gilmour nuair a cheannaich e o na Prestonaich e an 1660. Dh'ùraich e an togalach a rèir a latha, ga dhèanamh nas cofhurtaile mar àite-còmhnaidh, a' cur ris seòmar-leughaidh, cidsin, seòmar prìobhaideach air an làr ìseal, is seòmraichean eile air a' chiad làr - nach ruigear a-nis gun an ùrlar ann tuilleadh. Tha na h-uinneagan dùinte a-staigh a-nis, ach bhiodh sealladh àlainn thar nan gàrraidhean an iar o seo.
- Tha e spòrsail agus inntinneach dol suas air a' **chadha** os cionn a' bhalla-cùrteir. Gus faighinn gu seo, gabh suas an staidhre on lios tron doras air taobh deas doras a' phrìosain. Dìreach cum a' dol! Gheibh thu sealladh dlùth de na tuill-gunna agus na beàrnan far an rachadh boghanan-croise a leigeil.
- Chaidh an **caibeal** sa ghàrradh an ear a thogail mu 1520. Tha e fhathast na chladh don teaghlach Gilmour an-diugh - cha stad eachdraidh! Tha **tobar a' chaisteil** an seo cuideachd.
- Seo an **taigh-chalman** san oisean den bhalla-cùrteir a-muigh. Chì thu fhathast na bogsaidhean beaga far am biodh na calmain nan laighe.

An caibeal is an taigh-chalman on mhullach

CnCa

C Dè an àireamh is lugha de dh'inbhich a tha dhith airson stiùiridh?

F 1 inbheach do 10 sgoilear.

C A bheil e so-ruigsinneach do chiorramaich?

F Tha staidhre leathann shnìomhanach a' ceangail trì làir a' chaisteil le mu 12 ceumanna air gach làr. Tha caisead nan ceumanna seo a' ciallachadh nach fhaighear cathair-chuibhle ann ach air an làr ìseal. Chaidh an taigh beag taobh a-staigh a' chaisteil atharrachadh a rèir feuman chiorramach.

C A bheil goireasan bìdh ann?

F Faodaidh sgoilearan ithe a-muigh air àrainn a' chaisteil san deagh shìde. Air neo faodaidh iad ithe san talla, le cead on luchd-obrach air an làraich.

C Càite bheil an taigh beag?

F Ri taobh geata-steach a' chaisteil, air làrach na seann eaglais.

C An dèan sibh measadh-cunnairt air sgàth nan sgoiltean?

F Tha seo fo chùram an neach-teagaisg a tha mar cheann air a' bhuidheann. Gheibhear fios ann am bileagan-fiosrachaidh cunnairt a tha ri fhaotainn air làrach-lìn Alba Aosmhor a chuidicheas tidsearan am measadh fhèin a dhèanamh.

C Bheil bùth ann?

F Tha bùth ann a reiceas cairtean-puist, leabhair-treòir is cuimhneachain.

A' tadhail Caisteal Creag a' Mhuilleir

Tadhail ro-làimh: Molamaid gu mòr gun tadhail tidsearan is an luchd-cuideachaidh saor 's an asgaidh air a' chaisteal agus a bhith eòlach air an làraich agus air na cunnairtean mun tig buidheann.

Ga chur air dòigh: Cuir fòn gu **0131 661 4445** agus turas a chur air dòigh, na feuman agad a chur an cèill agus uairean-fosglaidh fhaighinn on Stiùbhard. Ma bhios luchd-obrach ri fhaotainn is dòcha gun gabh turas treòirichte a chur air dòigh dhut.

Cosgais: Tha e saor 's an asgaidh do bhuidhnean foghlaim is sgoile. Gheibhear tuilleadh fiosrachaidh mu cò gheibh ann gun chosgais air làrach-lìn Ionad Foghlam Alba Aosmhor (faic shìos).

Àite: 2.5 mìle an earra-dheas air Dùn Èideann far an A7. Àireamh a' mhapa: NT 283705

Parcadh: Faodaidh busaichean sgoilearan fhàgail an ionad-parcaidh a' chaisteil is parcadh an sin air Rathad Caisteal Creag a' Mhuilleir mun tog iad na sgoilearan a-rithist.

Slàinte 's Sàbhailteachd: Cum aire air na leanas:

- Àirde nan làr uachdrach.
- O chionn 's gur làrach aosta seo, tha na staidhrichean corrach, tha an solas dorch agus ri linn sìde fhliuch faodar a bhith sleamhainn.
- Bu chòir sgoilearan a bhith fo stiùir fad na h-ùine.

Agus sinn dileas don Tu rasachd Uaine, iarramaid gun tugar sgudal sam bith air ais don sgoil.

Ionad-Foghlam Alba Aosmhor: Airson barrachd fiosrachaidh air turasan, gnìomhan is goireasan don luchd-teagaisg ceangailte ri Caisteal Creag a' Mhuilleir, tadhail: www.historic-scotland.gov.uk/education_unit

Goireasan eile

Don luchd-teagaisg:

Leabhraichean Denys

Pringle, *Craigmillar Castle: the official souvenir guide* 1990 Alba Aosmhor
Chris Tabraham, *Scottish Castles and Fortifications* 2000 Alba Aosmhor ISBN 1 900168 32 4 Foghlam Alba Aosmhor
Investigating Medieval Castles in Scotland 2005 Alba Aosmhor

Làraichean-lìn Tha dealbhan àlainn den chaisteal air an làrach seo: <http://www.undiscoveredscotland.co.uk/edinburgh/craigmillarcastle/>

Tha deagh mhapa air an làrach seo a sheallas far a bheil an caisteal: http://www.castleuk.net/castle_lists/scotland/66/craigmillarcastle.htm

Rudan eile Tha postair den chaisteal le dealbhan- camara mìorbhaileach ri fhaotainn o Alba Aosmhor - faic an làrach-lìn airson fiosrachaidh.

Gu sgoilearan:

Terry Deary, *Horrible Histories: Bloody Scotland* Scholastic 1998

Elizabeth Douglas, *Mary Queen of Scots* foillsichte an 1999 Foillseachadh TNnA

Làraichean-lìn BBC: Beatha baile ri linn Màiri <http://www.bbc.co.uk/scotland/education/as/burghlife/>

Aitheantas Dealbhan: Dealbhan uile © a' Chrùin, còraichean aig Alba Aosmhor

Teacs: Elspeth Mackay

Deasaiche an t-Sreath: Sue Mitchell

Deargadh: N&E Interactive

Leagan a-mach is clò-bhualadh: The House

Le taing mhòr a thaobh oidhirpean pearsanta fa leth gu Chris Tabraham agus Luchd-obrach Seirbheisean Tadhail aig Caisteal Creag a' Mhuilleir.